13-tema. Tuwısqanlıq hám balalardıń násil-nasabın belgilew

13-tema / 16 · 1-semestr

MAZMUNI

1. Bap
2. Qısqasha juwmaq
3. Kazuslar (IRAC)
4. Test
5. Glossariy
6. Xronologiya
7. Mind-map
8. Túsindiriw hám sxema
9. Derekler

Bap

Tuwısqanlıq hám balalardıń násil-nesebin belgilew shańaraq huqıqınıń eń áhmiyetli institutlarınıń biri esaplanadı. Hár bir insan óz ata-babaların biliw, shańaraqlıq baylanıslardı ańlaw hám óz násil-nesebine iye bolıw huqıqına iye. Bul tek ǵana biologiyalıq, bálki huqıqıy, sociallıq hám ruwxıy áhmiyetke iye process bolıp tabıladı. Bul sabaqta biz tuwısqanlıq túsinigi, onıń dárejeleri hám baǵdarların úyrenemiz. Sonday-aq, qayın-juratlıq hám qudandalıq qatnasıqlarınıń huqıqıy tábiyatın analiz qılamız. Sabaq dawamında balalardıń násil-nesebin belgilew tiykarları, nekedegi balalarǵa salıstırǵanda atalıq prezumpsiyası, atalıqtı ıqtıyarlı hám sud tártibinde belgilew qaǵıydaları menen tanısamız. Áhmiyetli máselelerdiń biri bolǵan atalıqtı tán alıw faktin belgilew, atalıq yamasa analıqtı dawlasıw tártibi hám de járdemshi reproduktiv texnologiyalar arqalı dúnyaǵa kelgen balalardıń násil-nesebin belgilewdiń ózine tán huqıqıy táreplerin de jeterlishe sáwlelendiremiz. Bul bilimler balanıń eń ústin máplerin támiyinlew hám huqıqların qorǵawda áhmiyetli irgetas bolıp xızmet etedi.

QISQASHA

- 1 jıl — Atalıqtı dawlasıw múddeti (Jazıw nadurıslıǵın bilgen yamasa biliwi tiyis bolǵan waqıttan baslap (Shańaraq kodeksi, 63-statya).)
- 300 kún — Atalıq prezumpsiyası múddeti (Neke tamamlanǵanınan soń bala tuwılsa, ol nekede tuwılǵan esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 60-statya).)
- 18 jas — Erjetpegen shaxstıń dawlasıw huqıqı (Eger ata/ana dep jazılǵan shaxs erjetpegen bolsa, 1 jıllıq múddet ol 18 jasqa tolǵannan soń baslanadı.)

13.1 Tuwısqanlıq, qayın-juratlıq hám qudandalıq

Tuwısqanlıq — bul bir ulıwma úshinshi shaxstan (ata-babadan) kelip shıqqan shaxslar ortasındaǵı nızamlı tán alınǵan qatnasıq (Shańaraq kodeksi, 57-statya). Tuwısqanlıq huqıqıy tárepten eki baǵdarǵa bólinedi: tuwrı shájire hám qaptal shájire. Tuwrı shájire boyınsha tuwısqanlıqta bir shaxs ekinshisinen tikkeley kelip shıǵadı. Mısalı, balalar ata-anasına salıstırǵanda birinshi dárejeli, aqlıǵı atası hám kempir apasına salıstırǵanda ekinshi dárejeli tuwısqan esaplanadı. Qaptal shájire boyınsha tuwısqanlıqta bolsa shaxslar ulıwma ata-babaǵa iye boladı, biraq bir-birinen tikkeley kelip shıqpaydı. Buǵan aǵa-ini, apa-sińli, olardıń balaları, aǵa, aje hám olardıń balaları kiredi. Tuwısqanlıq dárejesi tuwılıwlar sanı menen belgilenedi. Tuwrı shájire hár dayım qaptal shájirege salıstırǵanda jaqınraq esaplanadı. Sonday-aq, nızamshılıqta jat aralaspag'an hám jat aralasqan tuwısqanlıq parqlanadı (Shańaraq kodeksi, 58-statya). Eger aǵa-ini yamasa apa-sińliler bir ata-anadan tuwılǵan bolsa, olar jat aralaspag'an (tuwısqan) tuwısqanlar bolıp tabıladı. Eger olardıń tek atası bir yamasa tek anası bir bolsa, olar jat aralasqan (ógey) tuwısqanlar esaplanadı. Er-hayaldıń burınǵı nekelerinen bolǵan balaları ózara tuwısqan esaplanbaydı. Qayın-juratlıq hám qudandalıq bolsa qan-tuwısqanlıqqa tiykarlanbaydı. Bul qatnasıqlar er hám hayaldıń nızamlı nekesi sebepli olardıń tuwısqanları ortasında júzege keledi. Nızamǵa kóre, er (hayal) hám onıń jaqın tuwısqanları menen hayal (er) tuwısqanlarınıń bir-birine salıstırǵanda qatnasıqları ózara huqıq hám minnetlemelerdi keltirip shıqarmaydı (Shańaraq kodeksi, 59-statya). Faraziy mısal: Anvar hám Malika nızamlı nekeden ótti. Anvardıń inisi hám Malikanıń apası ortasında qudandalıq qatnasıǵı júzege keledi, biraq bul qatnasıq olarǵa salıstırǵanda miyras yamasa aliment sıyaqlı huqıqıy minnetlemelerdi júklemeydi. Sebebi huqıqıy aqıbetler tiykarınan qan-tuwısqanlıqqa baylanıslı.

- Bir ulıwma ata-babadan kelip shıqqan shaxslar tuwısqanlar esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 57-statya).
- Aǵa-ini hám apa-sińliler bir ata-anadan bolsa tuwısqan, ata yamasa anası bir bolsa ógey tuwısqan sanaladı (Shańaraq kodeksi, 58-statya).
- Qayın-juratlıq hám qudandalıq ózara huqıq hám minnetlemelerdi keltirip shıqarmaydı (Shańaraq kodeksi, 59-statya).

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Tuwısqanlıq dárejesi shaxslar ortasındaǵı tuwılıwlar sanı menen ólshenedi. Tuwrı shájire hár dayım qaptal shájireden jaqınraq.

> **JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK**
> Ógey aǵa-ini hám apa-sińlilerdi ulıwma qan tuwısqanlıǵı bolmaǵan balalar (mısalı, er-hayaldıń aldınǵı nekesinen bolǵan balaları) menen adastırmaw kerek.

13.2 Balalardıń násil-nesebin belgilew tiykarları

Balanıń násil-nesebin belgilew onıń eń áhmiyetli shaxsıy múliklik emes huqıqlarınıń biri bolıp tabıladı. Hár bir bala tuwılǵan waqıttan baslap familiya, isim, ákesiniń ismin alıw, milleti hám puqaralıǵına iye bolıw hám de óz ata-anasın biliw huqıqına iye ("Bala huqıqlarınıń kepillikleri haqqında"ǵı Nızam, 9-statya). Balanıń násil-nesebi nızamlı tártipte dizimge alınǵannan soń ǵana ata-ana hám bala ortasında ózara huqıq hám minnetlemeler payda boladı. Nızamshılıqqa kóre, balanıń usı anadan tuwılǵanlıǵı (analıq) puqaralıq

hal-aktlerin jazıw (FHDYO) organı tárepinen medicinalıq mákemeniń húJjetlerine tiykarlanıp belgilenedi. Eger bala medicinalıq mákemede tuwılmaǵan bolsa, analıq basqa dálillerge tiykarlanıp ornatıladı (Shańaraq kodeksi, 60-statya). Atalıqtı belgilewde bolsa neke faktine tiykarlanǵan atalıq prezumpsiyası (boljawı) ámel qıladı. Hayaldıń neke dúzilgennen keyin tuwılǵan balası nekede tuwılǵan esaplanadı. Sonday-aq, eriniń ólimi, nekeden ajıratılǵanlıǵı yamasa neke haqıyqıy emes dep tabılǵanlıǵı sebepli neke tamamlanǵanınan soń úsh júz kún ishinde tuwılǵan bala da nekede tuwılǵan bala esaplanadı. Eger neke tamamlanǵanınan keyin úsh júz kún ishinde bala tuwılsa hám bul dáwirde hayal jańa nekege kirgen bolsa, bala jańa nekede tuwılǵan esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 60-statya). Bunday jaǵdayda burınǵı er yamasa onıń ata-anası balanıń násil-nesebi boyınsha dawlasıw huqıqına iye boladı. Faraziy mısal: Botir hám Nodira nızamlı nekeden ajırasıstı. Ajırımnan soń 280 kún ótip Nodira perzentli boldı. Nızamǵa kóre, bul bala 300 kúnlik múddet ishinde tuwılǵanlıǵı sebepli, olar ajırasqan bolsa da, balanıń atası retinde Botir dizimge alınadı. Bul qaǵıyda balanıń mápleri hám onıń támiyinatsız qalıp ketpewin kepilliklew maqsetinde engizilgen.

- Hár bir bala tuwılǵan waqıttan baslap isim, familiya hám ákesiniń ismin alıw huqıqına iye ("Bala huqıqlarınıń kepillikleri haqqında"ǵı Nızam, 9-statya).
- Analıq medicinalıq mákeme húJjetleri yamasa basqa dáliller tiykarında FHDYO organı tárepinen belgilenedi (Shańaraq kodeksi, 60-statya).
- Neke tamamlanǵanınan soń 300 kún ishinde tuwılǵan bala nekede tuwılǵan esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 60-statya).

> **IMTIXAN USHIN**
> Imtixanda 300 kúnlik múddet qaǵıydasına itibar beriń. Eger hayal usı múddet ishinde jańa nekege kirse, bala jańa nekede tuwılǵan esaplanadı.

> **IS PENEN BAYLANIS**
> Eger bala medicina mákemesinen tısqarıda tuwılsa, analıqtı tastıyıqlaw ushın gúwalar kórsetpesi yamasa basqa isenimli dáliller talap etiledi.

13.3 Atalıqtı ıqtıyarlı belgilew

Eger bala nızamlı nekede bolmaǵan ata-anadan tuwılsa, onıń násil-nesebi bólek tártipte belgilenedi. Eń kóp ushırasatuǵın usıl — bul atalıqtı ıqtıyarlı belgilew. Nızamshılıqqa kóre, balanıń anası menen nekede bolmaǵan shaxstıń atalıǵı ózin balanıń atası dep tán alǵan shaxs hám ananıń FHDYO organına birgelikte tapsırǵan arızasına tiykarlanıp belgilenedi (Shańaraq kodeksi, 61-statya). Bul processte ata-ananıń ózara ıqtıyarlı razılıǵı hám balanıń máplerıniń ústinligi támiyinlenedi. Ayırım tısqarı jaǵdaylarda atalıq tek atanıń arızası tiykarında da belgilenewi múmkin. Eger ana qaytıs bolǵan, sud tárepinen mómilege uqıpsız dep tabılǵan, ananıń qayerdeligin anıqlaw imkini bolmaǵan yamasa ol analıq huqıqınan ayırılǵan bolsa, atalıq qáwenderlik hám qamqorlıq organı menen kelisilgen halda tek ózin balanıń atası dep tán alıp atırǵan shaxstıń arızasına tiykarlanıp belgilenedi (Shańaraq kodeksi, 61-statya). Eger balanıń atası mómilege uqıpsız dep tabılǵan bolsa, atalıqtı belgilew haqqındaǵı arızanı onıń atınan qáwenderlik hám qamqorlıq organınıń ruxsatı menen onıń qamqorshısı beriwi múmkin. Házirgi kúnde mámleketlik xızmetlerdi kórsetiw qolaylıǵın asırıw maqsetinde atalıqtı belgilewde eksterritorial princip engizilgen. Puqaralıq hal-aktlerin jazıw qaǵıydalarına tiykarlanıp, atalıqtı belgilew haqqındaǵı arıza puqaralardıń turaqlı yamasa waqtınsha

dizimnen ótken jerine qaramastan qálegen FHDYO bólimi tárepinen kórip shıǵıladı (Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı). Faraziy mısal: Jasur hám Kamola nızamlı nekeden ótpey jasap kelgen hám perzentli bolǵan. Olar balaǵa salıstırǵanda atalıqtı belgilew ushın ózleri jasap atırǵan aymaqtaǵı emes, bálki jumıs orınlarına jaqın bolǵan qálegen FHDYO bólimine birgelikte arıza beriwi múmkin. Eger arıza beriw biykarlanılsa, ózin ata dep tán alǵan shaxs sudqa shaǵım etiwi múmkin.

- Nekede bolmaǵan shaxstıń atalıǵı ata hám ananıń FHDYOǵa birgeliktegi arızası tiykarında belgilenedi (Shańaraq kodeksi, 61-statya).
- Ana qaytıs bolǵanda yamasa huqıqtan ayırılǵanda, ata qáwenderlik organınıń razılıǵı menen jeke ózi arıza beriwi múmkin (Shańaraq kodeksi, 61-statya).
- Atalıqtı belgilew haqqındaǵı arıza eksterritorial princip tiykarında qálegen FHDYO bólimine beriliwi múmkin (Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı).

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Atalıqtı ıqtıyarlı belgilew balanıń mápleri ushın xızmet etedi hám nızamlı nekede tuwılǵan balalar menen birdey huqıqıy mártebeni támiyinleydi.

> **SALISTIRIŃ**
> Birgeliktegi arıza ulıwma qaǵıyda bolsa, ananıń joqlıǵı yamasa uqıpsızlıǵı jaǵdayında qáwenderlik organınıń ruxsatı menen atanıń jeke arızası tısqarı qaǵıyda bolıp tabıladı.

13.4 Atalıqtı sud tártibinde belgilew

Ózara nekede bolmaǵan ata-anadan bala tuwılǵanda hám atalıqtı ıqtıyarlı belgilew ushın birgeliktegi arıza bolmaǵanda, atalıq sud tártibinde belgilenedi (Shańaraq kodeksi, 62-statya). Bul process balanıń huqıqların, atap aytqanda, támiyinlew alıw hám miyrasxorlıq huqıqların qorǵawǵa qaratılǵan. Atalıqtı sud tártibinde belgilew ata-anadan biriniń, balanıń qáwenderiniń (qamqorshısınıń), bala kimniń qaramog'ında bolsa sol shaxstıń, sonday-aq, bala erjetkennen keyin onıń ózi bergen arızasına muwapıq ámelge asırıladı. Sud atalıqtı belgilewde bir qatar áhmiyetli jaǵdaylardı hám isenimli dálillerdi itibarǵa aladı. Bularǵa balanıń anası hám juwapkerdiń bala tuwılıwına shekem birgelikte jasaǵanlıǵı hám ulıwma xojalıq júrgizgenligi, balanı birgelikte tárbiyalaǵanlıqları yamasa támiyinlep turǵanlıqları kiredi. Búgingi kúnde ilim-pán rawajlanıwı nátiyjesinde juwapkerdiń atalıǵın anıq tastıyıqlawshı basqa dáliller, atap aytqanda, sud-biologiyalıq (DNK) ekspertizası juwmaǵı sheshiwshi áhmiyetke iye bolmaqta. Nızamshılıqta sonday-aq, ata qaytıs bolǵan jaǵdaylar ushın atalıq faktin hám atalıqtı tán alıw faktin belgilew institutları bar. Eger balanıń anası menen nızamlı nekede bolmaǵan, biraq ózin balanıń atası dep tán alǵan shaxs qaytıs bolǵan bolsa, onıń atalıq fakti sud tárepinen belgilenewi múmkin (Shańaraq kodeksi, 62-statya). Atalıqtı tán alıw faktinde márhumnıń tiri waqtında balanı óziniki dep bilgeni (xatlar, jazısıwlar, ǵamqorlıq) dálillenedi. Faraziy mısal: Umida hám Sanjar nekesiz birge jasap, perzentli boldı. Sanjar balanı óz atına ótkeriwden bas tarttı. Umida sudqa atalıqtı belgilew dawası menen múrájat etti. Sud procesinde Sanjardıń balanı materiallıq támiyinlegeni haqqındaǵı bank ótkeriwleri hám tayınlanǵan DNK ekspertizası juwmaǵı tiykarında Sanjardıń atalıǵı sud tártibinde belgilendi. Sud qararı nızamlı kúshke kirgennen soń, FHDYO organına jiberiledi hám balanıń násil-nesebi rásmiylestiriledi.

• Birgeliktegi arıza bolmańanda atalıq ata-anadan biri yamasa qáwenderdiń arızasına kóre sud tártibinde belgilenedi (Shańaraq kodeksi, 62-statya).

• Sud birge jasaw, ulıwma xojalıq, birgelikte tárbiyalaw hám DNK ekspertizası sıyaqlı dálillerdi inabatqa aladı (Shańaraq kodeksi, 62-statya).

• Ózin ata dep tán alǵan shaxs qaytıs bolǵanda, onıń atalıq fakti sud tárepinen belgilenewi múmkin (Shańaraq kodeksi, 62-statya).

IMTIXAN USHIN

Sudta atalıqtı belgilewdi talap ete alatuǵın shaxslar dizimin este saqlań: ata-anadan biri, qáwender (qamqorshı), balanı qaramog'ına alǵan shaxs hám 18 jasqa tolǵan bala.

SALISTIRIŃ

Atalıqtı belgilew (tiri shaxsqa salıstırǵanda daw) hám atalıq faktin belgilew (shaxs qaytıs bolǵanda yuridikalıq faktti tastıyıqlaw) túsınıqlerin parqlań.

13.5 Atalıqtı (analıqtı) dawlasıw

Balanıń tuwılıwın jazıw dápterindegi tuwılıwǵa tiyisli jazıw onıń ol jerde kórsetilgen ata-anadan tuwılǵanlıǵın tastıyıqlawshı tiykarǵı nızamlı dálil esaplanadı. Biraq, turmısta rásmiy dizimge alınǵan maǵlıwmatlar haqıyqıy biologiyalıq jaǵdayǵa sáykes kelmeytuǵın jaǵdaylar ushırasıwı múmkin. Bunday jaǵdaylarda nızamshılıq atalıq (analıq) haqqında qarsılıq bildiriw (dawlasıw) huqıqın kepillikleydi. Shańaraq kodeksiniń 63-statyasına muwapıq, balanıń atası yamasa anası dep jazılǵan shaxs oǵan bunday jazıw málim bolǵan yamasa málim bolıwı tiyis bolǵan waqıttan baslap bir jıl dawamında ana sol jazıw haqqında sud tártibinde qarsılıq bildiriwge haqılı. Bul bir jıllıq dawa múddeti qatań bolıp, ol shaxs óziniń haqıyqıy biologiyalıq ata yamasa ana emesligin bilgen kúnnen baslap esaplanadı. Eger usı waqıtqa kelip, balanıń atası yamasa anası dep jazılǵan shaxs erjetpegen bolsa, bir jıllıq múddet bul shaxs on segiz jasqa tolǵan waqıttan baslap esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 63-statya). Atalıqtı dawlasıw tek sud tártibinde ámelge asırıladı, FHDYO organları ózbasımshalıq penen jazıwlardı ózgertiwge haqılı emes. Itibar beriw áhmiyetli, nızamlı tártipte atalıǵı belgilengen balalar huqıqıy tárepten kemsitilmeydi. Shańaraq kodeksiniń 64-statyasına tiykarlanıp, atalıq ıqtıyarlı yamasa sud tártibinde belgilengende, balalar ata-anası hám olardıń tuwısqanlarına salıstırǵanda ózara nekede bolǵan shaxslardan tuwılǵan balalar menen tolıq teń huqıq hám minnetlemelerge iye boladı. Faraziy mısal: Rustam hám Dilnoza nızamlı nekede bolǵan waqıtta perzent tuwıldı hám Rustam ata retinde dizimge alındı. Aradan 3 jıl ótkennen soń, Rustam medicinalıq kórik nátiyjesinde óziniń perzent kóriw uqıbı joqlıǵın bildi. Ol usı jaǵdaydı bilgen kúnnen baslap bir jıl ishinde sudqa atalıqtı dawlasıw haqqında dawa kirgiziwi múmkin. Eger sud DNK juwmaǵı hám basqa dálillerge tiykarlanıp dawanı qanaatlandırdı, tuwılıw jazıwındaǵı atalıq maǵlıwmatı biykarlanadı.

• Tuwılıw dápterindegi jazıw balanıń násil-nesebin tastıyıqlawshı rásmiy dálil bolıp tabıladı (Shańaraq kodeksi, 63-statya).

• Ata yamasa ana dep jazılǵan shaxs bunı bilgen waqıttan baslap 1 jıl ishinde sudqa qarsılıq bildiriwge haqılı (Shańaraq kodeksi, 63-statya).

• Atalıǵı belgilengen balalar nekede tuwılǵan balalar menen teń huqıq hám minnetlemelerge iye (Shańaraq kodeksi, 64-statya).

JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK

Atalıqtı dawlasıw múddetin bala tuwılǵan kúnnen emes, bálki shaxs jazıwdıń nadurıslıǵın bilgen yamasa biliwi tiyis bolǵan kúnnen baslap 1 jıl dep esaplaw kerek.

TIYKARǴI PIKIR

Atalıqtı dawlasıw procesi tek sud arqalı ámelge asırıladı. Bul balanıń mápleri tiykarsız túrde buzılmawın hám hár bir ózgeris qatań sud qadaǵalawında bolıwın támiyinleydi.

13.6 Járdemshi reproduktiv texnologiyalar hám násil-nesep

Zamanagóy medicinanıń rawajlanıwı shańaraq huqıqında járdemshi reproduktiv texnologiyalardan paydalanıw nátiyjesinde tuwılǵan balalardıń násil-nesebin belgilew sıyaqlı jańa institutlardı júzege keltirdi. Ámeldegi nızamshılıqta jasalma hámile payda etiw, embriondı kóshiriw hám surrogat analıq máseleleri qatań huqıqıy sheńberde tártipke salınǵan. Shańaraq kodeksiniń 207-statyasına kóre, jasalma hámile yamasa embriondı kóshiriw usılları nátiyjesinde tuwılǵan balanıń ata-anası retinde usı medicinalıq muolajanı ámelge asırıwǵa jazbasha razılıq bergen shaxslar (er-hayal) tán alınadı. Bul orında eń quramalı hám názik máselelerdiń biri surrogat analıq bolıp tabıladı. Nızamshılıǵımızda surrogat ananıń huqıqları hám balanıń mápleri teń salmaqlılıǵın saqlawǵa ayrıqsha itibar qaratılǵan. Ózara nekede bolǵan hám basqa hayalǵa (surrogat anaǵa) hámileni rawajlandırıw maqsetinde embriondı kóshiriwge jazbasha razılıq bergen shaxslar, tek balanı tuwqan hayaldıń (qanlas ananıń) razılıǵı menen ǵana balanıń ata-anası dep jazılıwı múmkin (Shańaraq kodeksi, 207-statya). Bul qaǵıyda surrogat ananıń ıqtıyarlı razılıǵısız er-hayaldı balanıń ata-anası retinde dizimge alıwǵa jol qoymaydı hám analıq huqıqın qorǵaydı. Eger surrogat ana razılıq bermese, ol balanıń nızamlı anası retinde qaladı. Faraziy mısal: Nızamlı nekede bolǵan Alisher hám Sevara medicinalıq kórsetpelerge kóre perzent kóre almaǵannan soń, embriondı kóshiriw arqalı surrogat ananıń xızmetinen paydalanıwǵa qarar etti. Barlıq processler jazbasha razılıq tiykarında ótti. Bala tuwılǵannan soń, Alisher hám Sevara balanıń ata-anası retinde FHDYOda dizimge alınıwı ushın surrogat ananıń ıqtıyarlı hám rásmiy razılıǵın alıwları shárt. Eger surrogat ana razılıq beriwden bas tartsa, nızam onıń tárepinde boladı hám er-hayal avtomatikalıq túrde ata-ana dep dizimge alınbaydı. Bul norma adam sawdası hám mápler soqlıǵısıwınıń aldın alıwǵa xızmet etedi.

• Jasalma hámile yamasa embriondı kóshiriwge jazbasha razılıq bergen er-hayal balanıń ata-anası esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 207-statya).

• Surrogat anadan tuwılǵan balanıń ata-anası retinde er-hayaldı dizimge alıw ushın álbette balanı tuwqan hayaldıń razılıǵı talap etiledi (Shańaraq kodeksi, 207-statya).

• Surrogat ananıń ıqtıyarlı razılıǵı balanıń násil-nesebin belgilewde sheshiwshi yuridikalıq áhmiyetke iye.

TIYKARǴI PIKIR

Surrogat analıqta nızam balanı tuwqan hayaldıń (surrogat ananıń) huqıqların ústin dep biledi. Onıń razılıǵısız biologiyalıq ata-ana balanı óz atına rásmiylestire almaydı.

SALISTIRIŃ

Ózbekstan nızamshılıǵında surrogat ana razılıǵı sheshiwshi bolsa, ayırım sırt el mámleketlerinde (mısalı, Ukraina) biologiyalıq er-hayal avtomatikalıq túrde ata-ana dep tán alınadı.

TIYKARǴI JUWMAQLAR

1. Tuwısqanlıq tuwrı hám qaptal shájirege bólinedi, dárejesi bolsa tuwılıwlar sanı menen ólshenedi.
2. Qayın-juratlıq hám qudandalıq qan-tuwısqanlıq esaplanbaydı hám ózara huqıqıy minnetlemeler júklemeydi.
3. Neke tamamlanǵanınan soń 300 kún ishinde tuwılǵan bala nızamlı nekede tuwılǵan esaplanadı.
4. Ózara nekede bolmaǵan shaxslardıń perzenti násil-nesebi FHDYOǵa berilgen birgeliktegi arıza tiykarında belgilenedi.
5. Atalıqtı ıqtıyarlı belgilewdiń ilajı bolmaǵanda, daw sud tártibinde biologiyalıq hám basqa dáliller tiykarında sheshiledi.
6. Tuwılıw jazıwındaǵı atalıq yamasa analıq ústinen qarsılıq bildiriw múddetiniń baslanıwı haqıyqattı bilgen kúnnen baslap 1 jıldı quraydı.
7. Surrogat analıq nátiyjesinde tuwılǵan balanıń ata-anası dep jazılıw ushın balanı tuwqan hayaldıń razılıǵı qatań talap qılınadı.

Qısqasha juwmaq

Bul sabaqta tuwısqanlıq túsinigi, balalardıń násil-nesebin belgilew tiykarları hám tártipleri jeterlishe kórip shıǵıldı. Tuwısqanlıq tuwrı hám qaptal shájirege bólinip, onıń dárejesi tuwılıwlar sanı arqalı anıqlanadı. Qayın-juratlıq hám qudandalıq bolsa neke tiykarında júzege kelip, qan-tuwısqanlıq huqıqıy aqıbetlerin keltirip shıqarmaydı. Balanıń násil-nesebin belgilew onıń eń áhmiyetli huqıqlarınıń biri bolıp, analıq medicinalıq húJjetler tiykarında, atalıq bolsa neke faktine kóre (sonıń ishinde, 300 kúnlik prezumpsiya) belgilenedi. Nekede bolmaǵan ata-analar ushın atalıqtı ıqtıyarlı belgilew (birgeliktegi arıza) hám sud tártibinde belgilew mexanizmleri bar. Sud procesinde birge jasaw, ulıwma xojalıq hám DNK ekspertizası sıyaqlı isenimli dálillerge súyeniledi. Sonday-aq, atalıq yamasa analıq jazıwına salıstırǵanda qarsılıq bildiriw qatań 1 jıllıq múddet ishinde tek sud arqalı ámelge asırılıwı úyrenildi. Zamanagóy medicina jetiskenligi bolǵan járdemshi reproduktiv texnologiyalar, atap aytqanda surrogat analıqta balanıń násil-nesebin belgilewde balanı tuwqan hayaldıń ıqtıyarlı razılıǵı sheshiwshi áhmiyetke iye ekenligi atap ótildi. Bul qaǵıydalar balanıń máplerin hár tárepleme qorǵawǵa xızmet etedi.

TIYKARǴI PRINCIPLER

1. Qan-tuwısqanlıq huqıqıy qatnasıqlardı payda etedi, qudandalıq bolsa joq.
2. Bala tuwılǵan waqıttan baslap isim alıw hám násil-nesebin biliw huqıqına iye.
3. Neke tamamlanǵannan soń 300 kún ishinde tuwılǵan bala nekede tuwılǵan esaplanadı.
4. Ózara nekede bolmaǵan shaxslar atalıqtı ıqtıyarlı túrde birgeliktegi arıza menen belgilewi múmkin.
5. Atalıqtı sud tártibinde belgilewde balanıń mápleri hám isenimli dáliller ústinlik qıladı.

6. Atalıqtı dawlasıw tek sud tártibinde hám 1 jıllıq múddet ishinde ámelge asırıladı.
7. Surrogat analıqta biologiyalıq ata-ananı dizimge alıw ushın surrogat ananıń razılıǵı shárt.

TIYKARǴI TERMINLER

Tuwrı shájire · Qaptal shájire · Jat aralasqan tuwısqanlıq · Qayın-juratlıq · Atalıq prezumpsiyası · Atalıqtı ıqtıyarlı belgilew · Atalıqtı sud tártibinde belgilew · Atalıq faktin belgilew · Atalıqtı dawlasıw · Eksterritorial princip · Járdemshi reproduktiv texnologiyalar · Surrogat analıq

IMTIXANǴA TAYARLIQ

- Tuwısqanlıq dárejelerin tuwılıwlar sanı boyınsha durıs esaplay alasız ba?
- Qayın-juratlıq hám qan-tuwısqanlıqtıń huqıqıy aqıbetlerin parqlay alasız ba?
- 300 kúnlik atalıq prezumpsiyası qaǵıydasın ámeliy jaǵdayda qollay alasız ba?
- Qaysı tısqarı jaǵdaylarda atalıq tek atanıń arızası menen belgilenetuǵının bilesiz be?
- Atalıqtı sud tártibinde belgilewde qanday dáliller talap qılınatuǵının túsindire alasız ba?
- Atalıqtı dawlasıw ushın belgilengen 1 jıllıq múddet qashannan baslanatuǵının bilesiz be?
- Surrogat analıqta balanıń násil-nesebin belgilewdiń tiykarǵı shártin ayta alasız ba?

Kazuslar (IRAC)

1-kazus · Neke tamamlanǵanınan keyin tuwılǵan bala

FAKTLER

Malika rásmiy ajırasqanınan 280 kún ótkennen keyin perzentli boldı. Ol balanıń ákesi burıńǵı kúyewi emes, al házirde ózi menen birge jasap atırǵan Odil ekenligin bildirdi. Odil de ákelikti tán alıwǵa tayar. Burıńǵı kúyewi shet elde bolıp, elektron xatta balaǵa qatnası joq ekenligin jazǵan, biraq tiyisli tártipte arıza usınbaǵan. FHDYO xızmetkeri balanıń ákesi haqqındaǵı jazıwdı tek ǵana ananıń qálewi boyınsha kirgize almaytuǵının ayttı.

MÁSELE

Neke tamamlanǵanınan keyin 300 kún ishinde tuwılǵan balanıń ákeligin belgilewde ákelik prezumpciyasın shetlep ótiw hám biologiyalıq ákeni FHDYO yamasa sud tártibinde dizimge alıw máselesi.

NORMA

Shańaraq kodeksiniń 60-statyasına muwapıq, hayaldıń nekeden ajıratılǵanlıǵı sebepli neke tamamlanǵanınan soń úsh júz kún ishinde tuwılǵan balası nekede tuwılǵan bala esaplanadı. Bul jaǵdayda qatań ákelik prezumpciyası ámel etedi. Sonday-aq, Shańaraq kodeksiniń 61-statyasına kóre, balanıń anası menen nekede bolmaǵan shaxstıń ákeligi ózin balanıń ákesi dep tán alǵan shaxs hám ananıń puqaralıq hal-aktlerin jazıw organına (FHDYOǵa) birgelikte tapsırǵan arızasına tiykarınan belgilenadi. Biraq, eger 300 kúnlik qaǵıyda qollanılatuǵın bolsa, FHDYO organı balanıń ákesi retinde burıńǵı kúyewin dizimge

alıwǵa májbúr. Bunıń aldın alıw yamasa jazıwdı ózgertiw ushın Shańaraq kodeksiniń 63-statyasına tiykar, balanıń ákesi yamasa anası dep jazılǵan shaxs yamasa haqıyqıy biologiyalıq áke sud tártibinde ákelik haqqında qarsılıq bildiriwi, yaǵnıy jazıw ústinen tartısıwı nızamda belgilengen.

ANALIZ

1) Neke tamamlanǵanınan keyin bala tuwılıwında ákelik prezumpciyasınıń qollanılıwı nızam menen qatań belgilengen. Malika rásmiy ajırasqanınan soń 280 kún ótkennen keyin perzentli bolǵanlıǵı sebepli, bul múddet nızamda kórsetilgen 300 kúnlik dáwir ishine kiredi. Shańaraq kodeksiniń 60-statyasına tiykar, bul jaǵdayda burınǵı kúyewi avtomatikalıq túrde balanıń nızamlı ákesi dep esaplanadı. FHDYO organı xızmetkeri nızam talabına kóre háreket etken hám tek ananıń qálewi menen prezumpciyanı shetlep óte almaydı.

2) Ana, biologiyalıq áke dep kórsetilip atırǵan shaxs (Odil) hám burınǵı kúyewiniń bayanatları FHDYO basqıshında tuwrıdan-tuwrı huqıqıy aqıbet keltirip shıǵarmaydı. Burınǵı kúyewiniń elektron xatı yamasa Odildiń awızeki tayarlıǵı rásmiy yuridikalıq húјjet esaplanbaydı. Olardıń qálewi tek nızamda belgilengen formada, yaǵnıy sud processinde rásmiy kórsetpe yamasa arıza kórinisinde usınılǵanda ǵana huqıqıy áhmiyetke iye boladı.

3) FHDYO tártibinde sheshiw imkaniyatı bolmaǵannan soń, mápdar shaxslar (Malika, Odil yamasa burınǵı kúyewi) sudqa tuwılıwdı jazıw dápterindegi jazıw boyınsha qarsılıq bildiriw (ákelik ústinen tartısıw) haqqında dawa arızasın kirgiziwleri tiyis. Iste dawager hám juwapker retinde ana, dizimge alınǵan áke (burınǵı kúyewi) hám biologiyalıq áke (Odil) qatnasıwı kerek. Sud processinde balanıń mápleri ústinligi támiyinlenedi. Sud barlıq dálillerdi, sonıń ishinde, táreplerdiń túsindiriwlerin hám zárúr jaǵdaylarda tayınlanatuǵın sud-biologiyalıq (DNK) ekspertizası juwmaǵın hár tárepleme úyrenip shıǵıp, haqıyqıy biologiyalıq ákeni belgilew haqqında hal qılıw qararın qabıl etedi.

JUWMAQ

Juwmaq etip aytqanda, 300 kúnlik qaǵıyda sheńberinde tuwılǵan balanıń ákesi retinde nızamlı túrde burınǵı kúyewi tán alınadı. FHDYO organı ananıń arızası menen jazıwdı ózgertiwge haqılı emes. Jaǵdaydı sheshiw ushın tárepler sudqa múrájáát etip, ákelik jazıwı ústinen tartısıwları hám genetikalıq ekspertiza sıyaqlı isenimli dáliller arqalı Odildiń biologiyalıq áke ekenligin ispatlawları shárt.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Neke tamamlanǵanınan keyin bala tuwılıwında ákelik prezumpciyasınıń qollanılıwı qanday anıqlanadı?
2. Ana, biologiyalıq áke dep kórsetilip atırǵan shaxs hám burınǵı kúyewiniń bayanatları qanday forma hám tártipte huqıqıy áhmiyetke iye boladı?
3. FHDYO tártibinde sheshiw imkaniyatı bolmasa, sudqa qanday talap qoyılıwı hám qaysı shaxslar iste qatnasıwı tiyis?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı (20.10.2023) — https://lex.uz/docs/6638940

2-kazus · Qaytıs bolǵan shaxstıń ákelikti tán alǵanlıǵı

FAKTLER

Nekede bolmaǵan Sevara hám Kamoldıń perzenti tuwıldı. Kamol balanı óz perzenti dep tán alıp, onıń qárejetlerin tólegen, tuwısqanlarına balası bar ekenligin aytqan, biraq FHDYOǵa birgelikte arıza beriwden aldın qaytıs bolǵan. Sevara balanıń huqıqların rásmiylestiriw ushın sudqa múrájáát etti. Kamoldıń basqa perzentleri miyrastaǵı úlesleri kemeyiwin wáj etip, onıń ákeligin biykarladı. Sevarada jazıspalar, bank ótkerimleri hám gúwalar bar.

MÁSELE

Nekede bolmaǵan hám balanı óz perzenti dep tán alǵan shaxs qaytıs bolǵan jaǵdayda, miyrasxorlar arasında tartıs bolǵanda ákelikti tán alǵanlıq faktin sud tártibinde belgilew máselesi.

NORMA

Shańaraq kodeksiniń 62-statyasına kóre, balanıń anası menen nekede bolmaǵan, lekin ózin balanıń ákesi dep tán alǵan shaxs qaytıs bolǵan jaǵdayda onıń ákelik fakti sud tárepinen belgileniwi múmkin. Sud ákelikti belgilep atırǵanda balanıń anası bala tuwılıwına shekem juwapker menen birge jasaǵanlıǵı hám ulıwma rozaǵar júrgizgenligi yamasa olar balanı birgelikte tárbiyalaǵanlıqları yamasa támiyinlep turǵanlıqların yamasa juwapkerdiń ákelikti tán alǵanlıǵın anıq tastıyıqlawshı basqa dálillerdi itibarǵa aladı. Eger yuridikalıq áhmiyetke iye bolǵan faktti belgilew processinde miyras sıyaqlı huqıq haqqında tartıs kelip shıqsa, is bólek tártipte emes, al dawa is júrgiziw tártibinde kórip shıǵılıwı tiyis.

ANALIZ

1) Ákelikti belgilew ádette áke tiri bolǵanda hám tartıs bolǵanda qollanıladı. Ákelik faktin belgilew áke qaytıs bolǵan, lekin tiri waqtında balanı tán almaǵan jaǵdaylarǵa qatnaslı isletiledi. Ákelikti tán alǵanlıq faktin belgilew bolsa bul jaǵdayǵa eń sáykes keledi, sebebi Kamol tiri waqtında balanı óz perzenti dep tán alǵan, onıń qárejetlerin tólegen hám tuwısqanlarına bul haqqında aytqan. Bul fakt balanıń násil-nesabın rásmiylestiriw hám miyras huqıqların kepilliklew ushın júdá áhmiyetli.

2) Miyrasxorlar arasında huqıq haqqında tartıs (miyrastaǵı úleslerdiń kemeyiwi wáji) bolıwı isti kóriwdiń processual tártibin ózgertedi. Bunday jaǵdayda sud isti yuridikalıq faktlerdi anıqlaw boyınsha bólek is júrgiziw tártibinde emes, al ulıwma dawa is júrgiziw tártibinde kórip shıǵadı. Bul processte márhumnıń basqa perzentleri juwapker yamasa úshinshi shaxs retinde qatnasıw huqıqına iye boladı.

3) Sud processinde Sevara usınǵan jazıspalar, támiynat tólewleri (bank ótkerimleri) hám gúwalar kórsetpeleri Shańaraq kodeksiniń 62-statyası sheńberinde márhumnıń ákelikti tán alǵanlıǵın anıq tastıyıqlawshı isenimli dáliller retinde bahalanadı. Sonday-aq, eger miyrasxorlar razı bolsa, balanıń máplerin ústinlikli támiyinlew maqsetinde márhumnıń jaqın qan-tuwısqanları qatnasıwında itimaliy genetikalıq (DNK) ekspertizası tayınlanıwı múmkin. Bul dálillerdiń barlıǵı jıyındısı tiykarında sud juwmaqlawshı sheshim qıladı.

JUWMAQ

Bul jaǵdayda Sevara Kamoldıń ákelikti tán alǵanlıq faktin sud tártibinde belgilewdi talap qılıwǵa haqılı. Miyras boyınsha tartıs bolǵanlıǵı sebepli is dawa tártibinde kóriledi. Sud usınılǵan barlıq dálillerdi (bank ótkerimleri, jazıspalar, gúwalar) hár tárepleme tekserip, balanıń mápleri ústinligin támiyinlegen halda unamlı hal qılıw qararın shıǵarıwı múmkin.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Ákelikti belgilew, ákelik faktin belgilew hám ákelikti tán alǵanlıq faktin belgilew arasındaǵı parq bul jaǵdayda qanday áhmiyetke iye?
2. Miyrasxorlar arasında huqıq haqqında tartıs bolıwı isti kóriwdiń processual tártibine qanday tásir etedi?
3. Jazıspalar, támiynat tólewleri, gúwalar kórsetpeleri hám itimaliy ekspertiza izertlewi qanday bahalanıwı kerek?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

3-kazus · Surrogat analıq hám násil-nesaptı belgilew

FAKTLER

Nızamlı nekede bolǵan Jasur hám Nodira medicinalıq sebeplerge kóre perzent kóre almaǵannan soń, járdemshi reproduktiv texnologiyalardan paydalanıwǵa qarar qıldı. Olar ózleriniń embrionın basqa hayal — surrogat ana (Umida)nıń denesine kóshiriwge jazbasha razılıq berdi. Umida hámiledarlıq dáwirin tabıslı ótkerip, balanı dúnyaǵa keltirdi. Biraq, tuwıwdan soń Umida balanı ózinde qaldırıwdı qáleytuǵının hám Jasur hámde Nodiranı ata-ana retinde FHDYOda dizimge alıwǵa razılıq bermeytuǵının málim etti. Jasur hám Nodira biologiyalıq ata-ana ekenliklerin hám barlıq qárejetlerdi qaplaǵanlıqların wáj etip, balanı óz atlarına rásmiylestiriwdi talap qılmaqta.

MÁSELE

Surrogat ana arqalı dúnyaǵa kelgen balanıń násil-nesabın dizimge alıwda biologiyalıq ata-ana hám surrogat ananıń huqıqıy mártebesi hám razılıǵı qanday huqıqıy áhmiyetke iye?

NORMA

Shańaraq kodeksiniń 207-statyasına kóre, ózara nekede bolǵan hám basqa hayalǵa hámileni rawajlandırıw maqsetinde embriondı kóshiriwge jazbasha razılıq bergen shaxslar balanı tuwqan hayaldıń (qan-tuwısqan ananıń) razılıǵı menen ǵana balanıń ata-anası dep jazılıwı múmkin. Yaǵnıy, nızamshılıqta surrogat ananıń ıqtıyarıy razılıǵı imperativ shárt etip belgilengen.

ANALIZ

1) Nızamshılıq surrogat analıq qatnasıqlarında qatań qaǵıydanı belgilegen: balanı tuwqan hayaldıń (Umidanıń) ıqtıyarıy razılıǵı bolmastan turıp, biologiyalıq ata-ananı FHDYO dápterlerinde ata-ana retinde dizimge alıw múmkin emes (Shańaraq kodeksi, 207-statya). Bul qaǵıyda analıqtı qorǵaw hám balanı tuwqan hayaldıń psixologiyalıq baylanıslılıǵın inabatqa alıw maqsetinde kirgizilgen.

2) Jasur hám Nodira gárshi embrionnıń biologiyalıq iyeleri bolsa da, nızam balanı tuwqan ananıń huqıqın ústin kóredi. Olardıń huqıqları tek surrogat ananıń ıqtıyarıy razılıǵı alınǵanda ǵana tolıqqanlı ámelge asadı. Qárejetlerdi qaplaǵanlıqları olarǵa avtomatikalıq túrde ata-analıq huqıqın bermeydi, bul tek puqaralıq-huqıqıy tartıs (zıyandı qaplaw) predmeti bolıwı múmkin.

3) FHDYO organı Umidanıń jazbasha razılıǵı bolmaǵan jaǵdayda, Jasur hám Nodiranı ata-ana retinde dizimge alıwdı qatań túrde biykarlawı shárt. Tartıs tek sud tártibinde kórip shıǵılıwı múmkin, biraq ámeldegi nızam teksti surrogat ananıń razılıǵın tiykarǵı shárt etip qoyǵanlıǵı sebepli, Jasur hám Nodiranıń talabı qanaatlandırıwı qıyın.

JUWMAQ

Surrogat analıq nátiyjesinde tuwılǵan balanıń násil-nesabın belgilewde qan-tuwısqan ananıń razılıǵı sheshiwshi áhmiyetke iye. Umidanıń razılıǵısız Jasur hám Nodira balanıń nızamlı ata-anası retinde dizimge alınbaydı. FHDYO organı tek nızamda belgilengen razılıq bolǵanda ǵana tiyisli jazıwdı kirgiziwge haqılı.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Surrogat anadan tuwılǵan balanıń ata-anasın belgilewde nızamshılıq qanday qatań talaptı qoyadı?
2. Biologiyalıq ata-ana (Jasur hám Nodira)nıń huqıqları qanday bahalanadı?
3. FHDYO organı bunday jaǵdayda qanday jol tutıwı kerek?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Test

JUWAP TAŃLANATUǴIN SORAWLAR

1. Qan-tuwısqanlıqtıń tiykarın ne quraydı?

- A. Bir máhállede jasaw
- B. Shaxslardıń ulıwma ájdatlardan kelip shıǵıwı
- C. Bir shólkemde islew
- D. Neke toyında qatnasıw

DURIS: B

Bir ulıwma úshinshi shaxstan (ájdatlardan) kelip shıqqan shaxslar tuwısqanlar esaplanadı. Sonıń ushın qan-tuwısqanlıqtıń tiykarı ulıwma ájdatqa barıp taqaladı. Bir máhállede jasaw, bir shólkemde islew yamasa toyda qatnasıw huqıqıy tuwısqanlıqtı keltirip shıǵarmaydı (Shańaraq kodeksi, 57-statya).

2. Tuwrı shájire boyınsha tuwısqanlıq qaysı shaxslar arasında bar?

- A. Er hám hayal arasında
- B. Qayın ene hám kelin arasında

- C. Kúyewiniń aǵası hám hayalı arasında
- D. Áke hám perzent arasında

DURIS: D
Tuwrı shájire boyınsha tuwısqanlıq biologiyalıq násil-nesap tiykarında ornatıladı. Balalar ata-anasına qatnaslı tuwrı shájiredegi birinshi dárejeli tuwısqan esaplanadı. Er-hayal yamasa qayın ene-kelin arasındaǵı qatnasıqlar qayın-juratlıq hám quda-andaliq bolıp, qan-tuwısqanlıq sanalmaydı (Shańaraq kodeksi, 57 hám 59-statyalar).

3. Qaptal shájire boyınsha tuwısqanlıqqa qaysı qatnasıq mısal boladı?

- A. Aǵa hám qarındas arasındaǵı qatnasıq
- B. Ana hám ulı arasındaǵı qatnasıq
- C. Ata hám aqlıq arasındaǵı qatnasıq
- D. Er hám hayal arasındaǵı qatnasıq

DURIS: A
Aǵa-ini, apa-sińli, olardıń balaları, ata-ananıń aǵa-inileri hám apa-sińlileri qaptal shájire boyınsha tuwısqanlar esaplanadı. Olar ulıwma ata-ana arqalı baylanısadı, lekin tuwrıdan-tuwrı vertikal qatnasıqta emes. Áke hám ul tuwrı shájirege, er-hayal bolsa qayın-juratlıqqa kiredi (Shańaraq kodeksi, 57-statya).

4. Tuwısqanlıq dárejesi qanday anıqlanadı?

- A. Birge jasaǵan jıllar sanına qarap
- B. Jas parqına qarap
- C. Tuwısqanlardı baylanıstırıwshı tuwılıwlar sanına qarap
- D. Familiyalardıń uqsaslıǵına qarap

DURIS: C
Eki shaxs arasındaǵı tuwrı shájire boyınsha tuwısqanlıqtıń jaqınlıǵı tuwısqanlıq dárejesi, yaǵnıy tuwılıw sanı menen belgilenadi. Jas parqı, birge jasaǵan jıllar yamasa familiya uqsaslıǵı tuwısqanlıq dárejesin belgilewde huqıqıy áhmiyetke iye emes (Shańaraq kodeksi, 57-statya).

5. Er-hayal hám olardıń tuwısqanları arasındaǵı qayın-juratlıq qatnasıqları qan-tuwısqanlıqtı ańlatadı ma?

- A. Awa, hár qanday jaǵdayda
- B. Awa, olar qan-tuwısqanlıqtan parıq qıladı
- C. Awa, neke bes jıl dawam etse
- D. Awa, ulıwma perzent tuwılsa

DURIS: B
Er (hayal) hám onıń jaqın tuwısqanları menen hayal (er) tuwısqanlarınıń bir-birine qatnaslı qatnasıqları, yaǵnıy qayın-juratlıq hám quda-andaliq ózara huqıq hám májbúriyatlardı keltirip shıǵarmaydı. Olar

qan-tuwısqanlıq esaplanbaydı hám neke múddeti yamasa perzent barlıǵına qarap ózgermeydi (Shańaraq kodeksi, 59-statya).

6. Ózara nekede bolmaǵan ata-ananıń ákelikti ıqtıyarıy belgilewi, ulıwma qaǵıyda boyınsha, qanday ámelge asırıladı?

- A. Áke hám ananıń FHDYO organına birgelikte arıza beriwi arqalı
- B. Tek máhálle maǵlıwmatnaması arqalı
- C. Tek ákeniń tuwısqanları razılıǵı menen
- D. Tek diniy neke húJjeti arqalı

DURIS: A
Balanıń anası menen nekede bolmaǵan shaxstıń ákeligi ózin balanıń ákesi dep tán alǵan shaxs hám ananıń puqaralıq hal-aktlerin jazıw organına birgelikte tapsırǵan arızasına tiykarınan belgilenadi. Máhálle maǵlıwmatnaması yamasa diniy neke húJjetleri bunǵa tiykar bola almaydı (Shańaraq kodeksi, 61-statya).

7. Ákelikti belgilew haqqında birgelikte arıza bolmasa hám tartıs bolsa, másele qayerde sheshiledi?

- A. Mektepte
- B. Notariusta
- C. Máhállede
- D. Sudta

DURIS: D
Ózara nekede bolmaǵan ata-anadan bala tuwılǵan jaǵdayda, ata-ananıń birgeliktegi arızası yamasa bala ákesiniń arızası bolmasa, ákelik sud tártibinde belgilenadi. Notarius, máhálle yamasa mektep bul máseleni sheshiw wákilligine iye emes. Sud barlıq dálillerdi hár tárepleme tekseredi (Shańaraq kodeksi, 62-statya).

8. Ákelikti belgilew isinde DNK ekspertizası juwmaǵı qanday bahalanadı?

- A. Basqa barlıq dálillerdi tekseriwdi qadaǵan etedi
- B. Tek juwapker razı bolsa dálil esaplanadı
- C. Basqa dáliller menen birgelikte bahalanadı
- D. Huqıqıy áhmiyetke iye emes

DURIS: C
Ákelikti sud tártibinde belgilewde sud balanıń anası hám juwapkerdiń birge jasaǵanlıǵı, ulıwma rozaǵar júrgizgenligi yamasa basqa dálillerdi itibarǵa aladı. DNK ekspertizası juwmaǵı da basqa dáliller menen birgelikte, kompleksli túrde bahalanadı hám ol birden-bir mutlaq dálil esaplanbaydı (Shańaraq kodeksi, 62-statya).

9. Ákelikti belgilew hám ákelikti tán alǵanlıq faktin belgilew arasındaǵı parqtı anıqlawda qaysı jaǵday áhmiyetli?

- A. Shaxstıń tiriligi, qaytıs bolǵanlıǵı hám balanı óz perzenti dep tán alǵanlıǵı
- B. Balanıń mekteptegi bahaları
- C. Ata-ananıń milleti bir qıylılıǵı
- D. Balanıń familiyası uzınlıǵı

DURIS: A
Ákelikti tán alǵanlıq faktin belgilew ózin balanıń ákesi dep tán alǵan, biraq anası menen nekede bolmaǵan shaxs qaytıs bolǵan jaǵdayda sud tárepinen ámelge asırıladı. Tirilik waqtında tartıs bolsa, ákelikti belgilew dawsı kirgiziledi. Basqa variantlar huqıqıy áhmiyetke iye emes (Shańaraq kodeksi, 62-statya).

10. Ákeliktiń nızamlı belgileniwi qanday aqıbet tuwdıradı?

- A. Tek balanıń familiyasın ózgertedi
- B. Áke hám bala arasında nızamda názerde tutılǵan huqıq hám májbúriyatlardı payda etedi
- C. Tek ákege huqıq beredi
- D. Tek anaǵa aliment alıw huqıqın beredi

DURIS: B
Nızamlı tártipte ákelik belgilengende, balalar ata-anası hám olardıń tuwısqanlarına qatnaslı ózara nekede bolǵan shaxslardan tuwılǵan balalar menen teń huqıq hám májbúriyatlarǵa iye boladı. Bul tek ǵana familiya ózgeriwin, bálki barlıq shaxsiy hám múlkiy huqıqlardı qamtıp aladı (Shańaraq kodeksi, 64-statya).

11. Puqara Anvar hám Barno nızamlı nekeden ajırasqan. Ajırımnan soń 280 kún ótip Barno perzent kórdi hám ol jańa nekege kirmegen edi. Balanıń ákesi retinde kim dizimge alınadı?

- A. Hesh kim, bala ákesiz dizimge alınadı
- B. Anvar, sebebi neke tamamlanǵanınan soń 300 kún ishinde tuwılǵan
- C. Tek Barnoniń qálewine kóre qálegen shaxs
- D. Anvar tek DNK testinen soń dizimge alınadı

DURIS: B
Hayaldıń nekeden ajıratılǵanlıǵı sebepli neke tamamlanǵanınan soń úsh júz kún ishinde tuwılǵan balası nekede tuwılǵan bala esaplanadı. Sonıń ushın, nızamǵa muwapıq, balanıń ákesi retinde burıńǵı kúyewi, yaǵnıy Anvar dizimge alınadı. Eger tartıs bolsa, ol sud tártibinde tartısıw huqıqına iye (Shańaraq kodeksi, 60-statya).

12. Puqara Jasur balanıń tuwılıw gúwalıǵında áke retinde dizimge alınǵanın tosınnan bilip qaldı. Ol ózin biologiyalıq áke emes dep esaplaydı. Jasur qansha múddet ishinde bul jazıw ústinen sudqa shaǵım etiwi múmkin?

- A. 3 jıl dawamında
- B. Bala voyaǵa jetkenge shekem qálegen waqıtta
- C. 6 ay dawamında
- D. Oǵan bul jazıw málim bolǵan yamasa málim bolıwı tiyis bolǵan waqıttan baslap bir jıl dawamında

DURIS: D

Balanıń ákesi yamasa anası dep jazılǵan shaxs oǵan bunday jazıw málim bolǵan yamasa málim bolıwı tiyis bolǵan waqıttan baslap bir jıl dawamında usı jazıw haqqında sud tártibinde qarsılıq bildiriwge haqılı. Bul múddet ótkerip jiberilse, qarsılıq qabıl etilmewi múmkin (Shańaraq kodeksi, 63-statya).

13. Puqara Botir sud tárepinen muamalaǵa uqıpsız dep tabılǵan. Onıń anası menen nekede bolmaǵan perzenti tuwıldı. Botirdiń ákeligin belgilew qanday ámelge asırıladı?

- A. Onıń atınan qáwenderlik hám qamqorlıq organınıń ruxsatı menen onıń qamqorshısı (qáwenderi) arıza beriwi arqalı
- B. Muamalaǵa uqıpsız shaxstıń ákeligin belgilew qatań qadaǵan etiledi
- C. Tek ǵana balanıń anası jeke tártipte arıza beriwi arqalı
- D. Botirdiń ózi notarius arqalı isenimnama beriwi arqalı

DURIS: A

Balanıń ákesi sud tárepinen muamalaǵa uqıpsız dep tabılǵan bolsa, ákelikti belgilew haqqındaǵı arızanı onıń atınan qáwenderlik hám qamqorlıq organınıń ruxsatı menen onıń qamqorshısı beriwi múmkin. Muamalaǵa uqıpsız shaxs ózi ǵárezsiz arıza yamasa isenimnama bere almaydı (Shańaraq kodeksi, 61-statya).

14. Er-hayal Qodirovlar medicinalıq kórsetpelerge kóre surrogat analıq xızmetinen paydalandı. Embrion basqa hayal (surrogat ana) denesine kóshirildi hám ol balanı dúnyaǵa keltirdi. Qodirovlar qanday shárt penen balanıń ata-anası retinde dizimge alınadı?

- A. Tek sudtiń arnawlı ruxsatı menen
- B. Surrogat ananıń razılıǵınan qaramastan, genetikalıq ekspertiza tiykarında
- C. Balanı tuwqan hayaldıń (surrogat ananıń) razılıǵı menen ǵana
- D. FHDYO organınıń ıqtıyarıy qararı menen

DURIS: C

Ózara nekede bolǵan hám basqa hayalǵa hámileni rawajlandırıw maqsetinde embriondı kóshiriwge jazbasha razılıq bergen shaxslar balanı tuwqan hayaldıń (qan-tuwısqan ananıń) razılıǵı menen ǵana balanıń ata-anası dep jazılıwı múmkin. Bul qaǵıyda surrogat ananıń huqıqların hám ıqtıyarıy razılıq principin támiyinleydi (Shańaraq kodeksi, 207-statya).

ASHIQ SORAWLAR

15. Tuwılıw jazıwında áke retinde kórsetilgen shaxs, balanıń biologiyalıq ákesi hám balanıń ózi túrli máplerdi alǵa súrse, biologiyalıq haqıyqat, qáliplesken shańaraqlıq baylanıslar hám balanıń mápleri qanday qatnasta bahalanıwı kerek?

ÚLGI JUWAP

Shańaraq huqıqında balanıń násil-nesabın belgilewde biologiyalıq haqıyqat, qáliplesken shańaraqlıq baylanıslar hám balanıń mápleri arasındaǵı teń salmaqlılıqtı tabıw eń quramalı máselelerden biri bolıp

tabıladı. Nızamshılıqqa kóre, tuwılıwdı jazıw dápterindegi jazıw ata-analıqtı tastıyıqlawshı tiykarǵı dálil esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 63-statya). Eger jazıwdaǵı áke hám biologiyalıq áke arasında tartıs kelip shıqsa, sud birinshi náwbette balanıń máplerin ústinlikli dep biledi.

Bir tárepten, balanıń óz biologiyalıq kelip shıǵıwın biliw huqıqı bar (“Bala huqıqlarınıń kepillikleri haqqında”ǵı Nızam, 9-statya). Genetikalıq ekspertiza arqalı biologiyalıq haqıyqattı anıqlaw búgingi kúnde ańsatlasqan. Basqa tárepten, eger bala uzaq waqıt dawamında dizimdegi ákesi menen jasap, oǵan qatnaslı kúshli sezim hám psixologiyalıq baylanıslılıq (qáliplesken shańaraqlıq baylanıslar) payda etken bolsa, bul baylanıslardı úziw balanıń psixikasına jiddiy zıyan jetkiziwi múmkin.

Alternativ jantasıw retinde ayırım sırt el mámleketleri tájiriybesinde (másele, Germaniya) balanıń psixologiyalıq tınıshlıǵı biologiyalıq haqıyqattan ústin qoyıladı. Ózbekstan ámeliyatında da sudlar ákelikti tartısıw islerinde tek DNK juwmaǵına súyenip qalmay, balanıń jası, onıń áke dep bilgen shaxsqa baylanıslılıǵı hám qálewin inabatqa aladı. Juwmaq etip aytqanda, biologiyalıq haqıyqat áhmiyetli bolsa da, ol balanıń turaqlı shańaraqlıq ortalıqta jasaw hám psixologiyalıq tınıshlıq máplerine boysındırılıwı kerek.

16. Qaytıs bolǵan shaxs tiri waqtında balanı óz perzenti dep tán alǵan, biraq ákelik rásmiylestirilmegen bolsa, basqa miyrasxorlardıń qarsılıqları jaǵdayında tiyisli yuridikalıq faktti belgilew hám huqıq haqqındaǵı tartıstı sheshiw tártibi qanday tańlanadı?

ÚLGI JUWAP

Qaytıs bolǵan shaxstıń ákeligin belgilew máselesi ámeliyatta kóbinese miyras huqıqı menen baylanıslı tartıslardı keltirip shıǵaradı. Shańaraq kodeksiniń 62-statyasına tiykar, balanıń anası menen nekede bolmaǵan, lekin ózin balanıń ákesi dep tán alǵan shaxs qaytıs bolǵan jaǵdayda, onıń ákelik fakti sud tárepinen belgileniwi múmkin.

Eger márhumnıń basqa miyrasxorları (másele, nızamlı nekedegi perzentleri yamasa ata-anası) balanıń miyrastaǵı úleske iye bolıwına qarsılıq qılıp qarsılıq bildirseler, is bólek tártipte (yuridikalıq áhmiyetke iye bolǵan faktlerdi belgilew) emes, al dawa is júrgiziw tártibinde kóriwi tiyis. Sebebi bul jerde shunchaki faktti tastıyıqlaw emes, al múlk (miyras) huqıqı haqqındaǵı tartıs bar.

Bunday jaǵdayda sud márhumnıń tirilik dáwirindegi is-háreketlerin dıqqat penen úyrenedi. Bularǵa márhumnıń balanı támiyinlep turǵanlıǵı, onıń menen birge jasaǵanlıǵı, jazıspaları, fotosúwretler hám gúwalardıń kórsetpeleri kiredi. Alternativ jantasıw sonnan ibarat, eger miyrasxorlar razı bolsa, zamanagóy medicina imkaniyatlarınan paydalanıp, márhumnıń jaqın tuwısqanları (aǵa-inileri, ata-anası) arqalı DNK ekspertizası ótkeriliwi múmkin. Bul biologiyalıq haqıyqattı anıqlawdıń eń isenimli usılı bolıp tabıladı. Sud processinde balanıń mápleri ústinlikli bolıp, onıń támiynat hám miyras alıw huqıqların qorǵaw maqsetinde barlıq dáliller obyektiv bahalanıwı shárt.

17. Nekesiz tuwılǵan balanıń ákesi sud tárepinen muamalaǵa uqıpsız dep tabılǵan bolsa, ákelikti ıqtıyarıy belgilew processi qanday ámelge asırıladı hám bunda mápler soqlıǵısıwınıń aldın alıw qanday támiyinlenedi?

ÚLGI JUWAP

Shańaraq kodeksiniń 61-statyasına muwapıq, balanıń ákesi sud tárepinen muamalaǵa uqıpsız dep tabılǵan bolsa, ákelikti belgilew haqqındaǵı arızanı onıń atınan qáwenderlik hám qamqorlıq organınıń ruxsatı menen onıń qamqorshısı (qáwenderi) beriwi múmkin. Bul qaǵıyda muamalaǵa uqıpsız shaxstıń huqıqların qorǵaw menen birge, balanıń násil-nesabın anıqlaw hám támiynat alıw huqıqın támiyinlewge xızmet etedi.

Biraq, bul processte jiddiy máp ler soqlıǵısıwı qáwpi bar. Másele, qáwenderdiń ózi muamalaǵa uqıpsız shaxstıń miyrasxorı bolıwı múmkin. Eger ol ákelikti tán alsa, keleshekte miyrasxorlar sanı kóbeyedi hám qáwenderdiń óz úlesi kemeyedi. Sol sebepli qáwender arızanı beriwden mápdar bolmawı yamasa kerisinshe, ǵárezli maqsetlerde jalǵan maǵlıwmat beriwi múmkin.

Bunday qáwiplerdiń aldın alıw ushın nızamshılıq qáwenderlik hám qamqorlıq organınıń májbúriy ruxsatın talap qıladı. Qáwenderlik organı jaǵdaydı xalısqa úyrenip shıǵıwı, biologiyalıq baylanıslılıqtı tastıyıqlawshı dálillerdi (másele, DNK ekspertizası juwmaǵın) talap qılıwı hám tek balanıń hámde uqıpsız shaxstıń haqıyqıy máplerinen kelip shıǵıp qarar qabıl etiwi tiyis. Alternativ jantasıw retinde, eger qáwender arıza beriwdi tiykarsız biykarlasa, balanıń anası yamasa qáwenderlik organınıń ózi ákelikti sud tártibinde belgilew boyınsha dawa kirgiziw huqıqına iye bolıwı kerek (Shańaraq kodeksi, 62-statya). Bul arqalı balanıń huqıqları tolıq kepilliklenedi.

Glossariy

TUWISQANLIQ

Bir ulıwma úshinshi shaxstan, yaǵnıy ájdatlardan kelip shıqqan shaxslar arasındaǵı nızamlı tán alınǵan qatnasıq. Eki shaxs arasındaǵı tuwısqanlıqtıń jaqınlıǵı tuwısqanlıq dárejesi, yaǵnıy tuwılıw sanı menen belgilenadi.

Mısal: Áke hám bala arasındaǵı qatnasıq qan-tuwısqanlıqtıń eń jaqın kórinisi bolıp tabıladı.

Baylanıslı terminler: Tuwrı shájire boyınsha tuwısqanlıq, Qaptal shájire boyınsha tuwısqanlıq

TUWRI SHÁJIRE BOYINSHA TUWISQANLIQ

Biologiyalıq násil-nesap tiykarında ornatılǵan, bir shaxs ekinshisinen tuwrıdan-tuwrı kelip shıqqan tuwısqanlıq túri. Balalar ata-anasına qatnaslı birinshi, aqlıq atasına qatnaslı ekinshi dárejedegi tuwısqan esaplanadı.

Mısal: Perzent, aqlıq hám shawlıq tuwrı shájire boyınsha tuwısqan toparına kiredi.

Baylanıslı terminler: Tuwısqanlıq, Qaptal shájire boyınsha tuwısqanlıq

QAPTAL SHÁJIRE BOYINSHA TUWISQANLIQ

Ulıwma ájdatlar arqalı tuwısqan bolǵan, lekin bir-birinen tuwrıdan-tuwrı kelip shıqpaǵan shaxslardı ańlatadı. Aǵa-ini, apa-sińli, olardıń balaları, aǵa hám apalar bunǵa mısal boladı.

Mısal: Aǵa hám jiyen ulıwma ata arqalı qaptal shájire boyınsha tuwısqan sanaladı.

Baylanıslı terminler: Tuwısqanlıq, Tuwrı shájire boyınsha tuwısqanlıq

JAT ARALASPAPAǴAN TUWISQANLIQ
Bir ata-anadan kelip shıqqan, yaǵnıy atası da, anası da ulıwma bolǵan aǵa-ini hám apa-sińliler arasındaǵı tuwısqanlıq túri. Olar tuwqan yamasa tuwısqan dep te ataladı.

Mısal: Bir shańaraqta tuwılıp ósken eki aǵa-ini jat aralaspapaǵan tuwısqanlar bolıp tabıladı.

Baylanıslı terminler: Jat aralasqan tuwısqanlıq, Tuwısqanlıq

JAT ARALASQAN TUWISQANLIQ
Ata bir, ana basqa yamasa ana bir, ata basqa bolǵan aǵa-ini hám apa-sińliler arasındaǵı tuwısqanlıq. Bunday tuwısqanlıqta balalar ógey esaplanadı.

Mısal: Atası bir, lekin anaları basqa-basqa bolǵan apa-sińliler jat aralasqan tuwısqan boladı.

Baylanıslı terminler: Jat aralaspapaǵan tuwısqanlıq, Tuwısqanlıq

QAYIN-JURATLIQ HÁM QUDA-ANDALIQ
Er hám onıń jaqın tuwısqanları menen hayaldıń tuwısqanları arasındaǵı qatnasıq. Bul qatnasıq qan-tuwısqanlıqqa tiykarlanbaydı hám nızam boyınsha ózara huqıq hámde májbúriyatlardı keltirip shıǵarmaydı.

Mısal: Kúyewdiń aǵası hám kelinniń apası arasındaǵı qatnasıq quda-andaliq esaplanadı.

Baylanıslı terminler: Tuwısqanlıq

ÁKELIK PREZUMPCIYASI
Hayaldıń neke dúzilgennen keyin yamasa neke tamamlanǵanınan soń úsh júz kún ishinde tuwılǵan balası nızamlı túrde usı nekede tuwılǵan dep esaplanıwı qaǵıydası.

Mısal: Er-hayal ajırasqannan keyin eki júz kún ótip bala tuwılsa, burınǵı kúyew balanıń ákesi dep dizimge alınadı.

Baylanıslı terminler: Násil-nesaptı belgilew, Ákelik ústinen tartısıw

ÁKELIKTI IQTIYARIY BELGILEW
Ózara nekede bolmaǵan ata-ananıń puqaralıq hal-aktlerin jazıw organına birgelikte tapsırǵan arızasına tiykarınan balanıń ákesi nızamlı tárepten belgileniwi.

Mısal: Nekeden ótpegen ata-ana FHDYO bólimine barıp, balaǵa qatnaslı ákelikti birgelikte tán aldı.

Baylanıslı terminler: Ákelikti sud tártibinde belgilew, Násil-nesaptı belgilew

ÁKELIKTI SUD TÁRTIBINDE BELGILEW
Ata-ananıń birgeliktegi arızası bolmaǵanda, birge jasaǵanlıq, ulıwma rozaǵar júrgizgenlik yamasa DNK ekspertizası sıyaqlı isenimli dáliller tiykarında sud arqalı ákeliktiń tastıyıqlanıwı.

Mısal: Áke óz perzentin tán alıwdan bas tartqannan soń, ana sudqa dawa arızası menen múrájáát qıldı.

Baylanıslı terminler: Ákelikti ıqtıyarıy belgilew, Ákelik faktin belgilew

ÁKELIK ÚSTINEN TARTISIW
Tuwılıwdı jazıw dápterinde balanıń ákesi yamasa anası dep kórsetilgen shaxstıń usı jazıw boyınsha sud tártibinde qarsılıq bildiriwi. Bunǵa bir jıllıq múddet beriledi.

Mısal: Burınǵı kúyew bala onnan emesligin bilip qalıp, bir jıl ishinde sudqa ákelik ústinen tartısıw boyınsha dawa kirgizdi.

Baylanıslı terminler: Ákelik prezumpciyası

ÁKELIK FAKTIN BELGILEW
Balanıń anası menen nekede bolmaǵan, lekin ózin balanıń ákesi dep tán alǵan shaxs qaytıs bolǵan jaǵdayda, sud tárepinen onıń ákeligi huqıqıy tárepten tastıyıqlanıwı.

Mısal: Áke tosatdan qaytıs bolǵannan soń, onıń tuwısqanları hám ana sud arqalı ákelik faktin belgilewdi soradı.

Baylanıslı terminler: Ákelikti sud tártibinde belgilew

SURROGAT ANALIQ
Járdemshi reproduktiv texnologiyalar járdeminde payda etilgen embriondı basqa hayalǵa hámileni rawajlandırıw maqsetinde kóshiriw. Bunda balanıń ata-anası surrogat ananıń razılıǵı menen ǵana dizimge alınadı.

Mısal: Er-hayal medicinalıq sebeplerge kóre surrogat ana xızmetinen paydalanıp, onıń razılıǵı menen balanı óz atlarına dizimge aldı.

Baylanıslı terminler: Násil-nesaptı belgilew

Xronologiya

Násil-nesep hám atalıqtı belgilew institutınıń rawajlanıwı

1968 · ATALIQTI TÁN ALIW FAKTIN BELGILEWDEGI SHEKLEW
1968-jıl 1-oktyabrge shekem tuwılǵan balalarǵa salıstırǵanda atalıqtı tán alıw faktin belgilew tek bala márhum qaytıs bolǵan waqıtta yamasa aldınraq onıń qaramog'ında bolǵan jaǵdayda ǵana jol qoyılıwı belgilengen.

Áhmiyeti: Tarixıy dáwirde nekesiz tuwılǵan balalar huqıqların qorǵawdıń dáslepki qádemleri.

1998 · SHAŃARAQ KODEKSINIŃ QABIL ETILIWI

1998-jıl 30-aprelde Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi qabıl etildi. Onda tuwısqanlıq dárejeleri, násil-nesepti belgilew hám atalıqtı sud tártibinde belgilewdiń zamanagóy qaǵıydaları bekkemlendi.

Áhmiyeti: Shańaraq huqıqı tarawında ǵárezsiz milliy nızamshılıq bazası jaratıldı.

2008 · BALA HUQIQLARINIŃ KEPILLIKLERI

2008-jıl 7-yanvarda qabıl etilgen Nızamǵa tiykarlanıp, hár bir bala tuwılǵan waqıttan baslap familiya, isim, ákesiniń ismin alıw hám de óz násil-nesebin biliw huqıqına iye ekenligi kepilliklendi.

Áhmiyeti: Balanıń óz individuallıǵın saqlaw huqıqı xalıqaralıq standartlarǵa sáykeslestirildi.

2023 · FHDYO QAǴIYDALARINIŃ JAŃALANIWI

2023-jıl 20-oktyabrdegi 550-sanlı qarar menen FHDYO qaǵıydaları tastıyıqlandı. Atalıqtı belgilew haqqındaǵı arıza eksterritorial princip tiykarında qálegen FHDYO bóliminde kórip shıǵılıwı jolǵa qoyıldı.

Áhmiyeti: Puqaralarǵa atalıqtı ıqtıyarlı belgilewde sanlı hám aymalıq qolaylıqlar jaratıldı.

Mind-map

Tuwısqanlıq hám násil-nesap

- Tuwısqanlıq túrleri: Shańaraq kodeksiniń 57-58-statyalarında belgilengen tuwısqanlıq klassifikaciyası.
- — Tuwrı shájire: Ájdatlardan áwladqa tuwrıdan-tuwrı ótiwshi qan-tuwısqanlıq.
- — — 1-dáreje: Ata-ana hám balalar arasındaǵı qatnasıq.
- — — 2-dáreje: Ata-apa hám aqlıqlar arasındaǵı qatnasıq.
- — Qaptal shájire: Ulıwma ájdatqa iye, lekin tuwrıdan-tuwrı kelip shıqpaǵan tuwısqanlar.
- — — Aǵa-ini hám apa-sińli: Ekinshi dárejeli qaptal shájire tuwısqanları.
- — — Aǵa, apa, dayı, amma: Úshinshi dárejeli qaptal shájire tuwısqanları.
- — Jat aralaspapaǵan: Bir ata-anadan tuwılǵan tuwqan tuwısqanlar.
- — Jat aralasqan: Ata bir yamasa ana bir bolǵan ógey tuwısqanlar.
- Qayın-juratlıq: Neke tiykarında payda bolatuǵın sociallıq qatnasıqlar (ShK 59-statya).
- — Huqıq hám májbúriyatsız: Nızam boyınsha ózara múlkiy yamasa shaxsiy májbúriyat júklemeydi.
- — Ádep-ikramlılıq qaǵıydaları: Tek milliy úrp-ádet hám qádiriyatlar menen tártipke salınadı.
- — Er hám hayal tuwısqanları: Eki táreptiń uzaq-jaqın tuwısqanları arasındaǵı baylanıs.
- Násil-nesap tiykarları: Balanıń ata-anasın nızamlı tán alıw (ShK 60-statya).
- — Analıqtı belgilew: Medicinalıq mákemesi hújjetleri yamasa basqa dálillер tiykarında.
- — — Medicinalıq maǵlıwmatnama: Tuwıw úyinen beriletuǵın rásmiy hújjet.

- — — Basqa dáliller: Medicinalıq mákemesinen tısqarıda tuwılǵanda qollanıladı.
- — Ákelik prezumpciyası: Neke dáwirinde tuwılǵan bala erdiń perzenti esaplanadı.
- — — 300 kúnlik qaǵıyda: Neke tamamlanǵanınan soń 300 kún ishinde tuwılsa.
- — — Jańa neke: Hayal 300 kún ishinde jańa nekege kirse, bala jańa erge jazıladı.
- Iqtıyarıy ákelik: Ózara nekede bolmaǵan ata-ananıń arızası (ShK 61-statya).
- — Birgeliktegi arıza: Áke hám ananıń FHDYOǵa birgelikte múrájáati.
- — — Eksterritorial princip: Qálegen FHDYO bólimine múrájáát qılıw imkaniyatı.
- — Ákeniń jeke arızası: Ana qaytıs bolǵanda yamasa muamalaǵa uqıpsız bolǵanda.
- — — Qáwenderlik organı razılığı: Jeke arızada qáwenderlik organınıń kelisimi shárt.
- — Hámiledarlıq waqtında: Tuwılǵannan soń arıza beriw qıyın bolsa, aldınnan beriw múmkin.
- Sud tártibinde ákelik: Arıza bolmaǵanda sud arqalı belgilew (ShK 62-statya).
- — Ispatlawshı dáliller: Sud qararı ushın tiykar bolatuǵın faktler.
- — — Birge jasaǵanlıq: Ulıwma rozaǵar júrgizgenligi hám birge jasaǵanlığı.
- — — Genetikalıq ekspertiza: Adam DNKsi sud-biologiyalıq ekspertizası nátiyjeleri.
- — Ákelik faktin belgilew: Áke qaytıs bolǵan jaǵdaylarda sud arqalı belgilew.
- — — Tán alıw fakti: Márhum ózin áke dep tán alǵanlığın tastıyıqlawshı dáliller.
- Ákelik ústinen tartısıw: Tuwılıw jazıwına qatnaslı qarsılıq bildiriw (ShK 63-statya).
- — Bir jıllıq múddet: Jazıw málim bolǵan waqıttan baslap 1 jıl ishinde.
- — Voyaǵa jetkennen soń: Eger shaxs voyaǵa jetpegen bolsa, 18 jastan baslap esaplanadı.
- — Tek sud tártibinde: Tartısıw tek sud qararı menen ámelge asırıladı.
- Reproduktiv texnologiyalar: Jasama urıqlandırıw hám surrogat analıq (ShK 207-statya).
- — Jazbasha razılıq: Er-hayaldıń jasama hámile payda etiwge razılığı.
- — Surrogat ana: Basqa hayalǵa embriondı kóshiriw ámeliyatı.
- — Tuwqan hayal razılığı: Balanı tuwqan hayaldıń razılığı menen ǵana er-hayal ata-ana dep jazıladı.

Túsindiriw hám sxema

Ákelikti sud tártibinde belgilew processi

DIAGRAMMADAǴI BAYLANISLAR

- Nekesiz bala tuwılıwı ’Áke razı emes ’Iqtıyarıy arıza joq
- Iqtıyarıy arıza joq ’Ana sudqa beredi ’Sudqa dawa kirgiziw
- Sudqa dawa kirgiziw ’Kórip shıǵıw ’Puqaralıq sudı
- Puqaralıq sudı ’Tekseredi ’Dáliller (DNK, rozaǵar)
- Dáliller (DNK, rozaǵar) ’Tastıyıqlansa ’Sudtıń hal qılıw qararı
- Sudtıń hal qılıw qararı ’Nusqa jiberiledi ’FHDYO bólimi
- FHDYO bólimi ’Gúwalıqqa jazıladı ’Ákelik dizimge alındı

• Ákelik dizimge alındı ’Qarsılıq bolsa ’1 jılda tartısıw

Derekler

USI TEMANIŃ DEREKLERI

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Ministrler Kabinetiniń 550-sanlı qararı (20.10.2023) — https://lex.uz/docs/6638940

"Bala huqıqlarınıń kepillikleri haqqında"ǵı Nızam, ÓRQ-139 (07.01.2008) — https://lex.uz/docs/1297318

USINILATUǴIN ÁDEBIYATLAR (BAǴDARLAMADAN)

• Babajonova D.I., Qilichev X.M., Maxmudxodjayeva U.M., Orazimbetov R.M. Oila huquqi: Darslik. – T.: O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2026. – 220 b. III bob.

Iqtibas keltiriwden aldın hár bir derekti onıń ámeldegi rásmiy teksti menen salıstırıń.

Oqıw teksti bilimlendiriw maqsetinde jasalma intellekt járdeminde tayarlanǵan. Bul yuridikalıq másláhát emes; iqtibas keltiriwden aldın birlemshi derekler menen tekseriń. Tashkent mámleketlik yuridikalıq universiteti · Shańaraq hám miyras huqıqı.

OXFORDER LLC tárepinen jaratılǵan · Basılım 2026.11